

МИХАИЛ ОТ ПОТУКА (X–XI в.). ОНОМАСТИЧНА ПРОСПОГРАФИЯ

Тодор Балкански (БАН, ИБЕ, секция
"Етимология и ономастика")

В българската агиография е наричан още *Михаил Воин от Потука*, български светец с календарен ден 22-ри септември. Похвално слово е съставено от Патриарх Евтимий Търновски. Този тип именуване с предлог и име на селище, приложени към личното име, е общоезиково, а при българите се употребява до днес, срв. ойкоантропонимите: *Иван от Пещера*, *Стоян от Шумен* и под. В житието **Михаилъ... отъ града Потоуки, родомъ сынъ Българинъ.**

Името *Воин* в анропонимната формула *Михаил Воин* не е **рождено**, придобито в служба, а **агиографско**, поставя се посмъртно при канонизацията на светците войни като *Акакий Воин*, *Ромил Воин* и под. Според Приложното житие на Светеца, **ойкоантропонимът** *Михаил Воин от Потука* ще да е бил създаден по времето на цар Калоян (1196 – 1207), когато мощите на светеца били пренесени от българския владетел, след като превзел родното му място *Потука*, срв.: "Когато царуваше великият цар Калоян и превзе *Потука*, той пренесе свети Михаил", В: Стара българска литература, Житиелписни творби, 1986, 220).

Проблем на ономастичната просопография на светеца е откриването на селище с име *Потука* и респ. ономастичният анализ на ойконима Потука в жития на Светиите, 1991, 581 – неточно *Потук* (формата *Потука* не е членувана, в стб. ез. все още няма артикел към имената).

Търсенето на *Потука* в българската ономастична територия започва твърде рано: за нея се знае още от писанията на Кантакюзин, според който градецът (*Ποτο καυ*) бил разрушен при пре-

дишна война. При *Потука* е трябвало да се срещнат деспот Войсил и имп. Андроник през 1323 г.

К. Иречек, Пътни бележки за Средна гора и за Родопските планини, Пер. сп. IX, 1884, 41, приема, че е бил между Пловдив и Сливен в подножията на Източна Средна гора, като отхвърля предположението на Гилфердинг за идентичността на *Потука* с крепостта *Peutaces* : *Провагов*.

Ив. Дуйчев, П. Мутафчиев, *История на българския народ I* 1943, 220 сл. локализират между Казанлък и Стара Загора, а Й. Чангова, *Средновековно селище над тракийския град Севтополис (IX–XIV в.)*, С., 1971, 139 сл. при Копринка, Казанлъшко. Най-точно обаче е предположението в *Българското военно изкуство през феодализма*, С., 1958, т. II, 444, което отнася град *Потука* при развалините от селище до *Крън*, Казанлъшко. Д. Аврамов, *Войната на България с Византия в 1190 г. ...*, С., 1929, 33 сл., приема, че град *Крън* е продължил да съществува под името *Потука* (в резултат на четенето на *Крън* като "поток"). Неизвестно защо в *Жития на Светиите*, С., 1991, 581, *Потука* е отъждествено с днешния Батак, Пещерско.

Първата локализация на топоним с име *Потука* в землището на *Крън*, за място с развалини, прави Д. Аврамов, цит., потвърдено от Чудомир, *Съчинения* в три тома, III С., 1981, 195. Те подчертават, че от другата страна на Балкана до изворите на Янтра има колибак с име *Потука*. Аврамов предполага, че името на колибака е пренесен ойконим от бежанците от разрушения град *Потука*, версия, приета и от В. Миков, *Имената*, 1943, 64, който обаче локализира колибака *Потук*, *Дряновско*. *Потука* е колибак, който влиза в състава и на Габрово, фактq за съжаление останал неотбелязан от Н. Ковачев, *Местните названия в Габровско* 1965, 146, 16.

Топонимията на Казанлъшко и по-конкретно на *Крънското землище*, се работи от Цанка Константинова, аспирант към Института за български език под мое научно ръководство. На *И 3,5 от Крън* е локализирана за местност с развалини от средновековно селище топонимите *Потокут* : *Трите града* : *Селища*, т.е. потвърдена е информацията на Аврамов — Чудомир за наличие на местно име, което може да се успореди със средновековното *Потоука*.

В етимологически план засега решенията са: Аврамов, цит. *Потука* като *калка* на *К р ъ н* : *К р у н*, гр. "поток, извор"; Миков, цит., само бележка за габровското Потук като "пренесено име", за Иречек, цит. габровския колибак *Потока* : *Потука* по *поток*.

Името *не може да се обясни със славянския български език*: в старобългарския *няма редукция и член*, поради което *Потука* не може да се мотивира от *поток*. Укрепеното място обаче насочва към *гарнизонен тип топонимия*: *кастелонимия*, която в българската средновековна държава е била предимно по имената на първобългарските племена и племенни колена : родове, които са били и гарнизоните на важните крепости. В случая и другото име на крепостта *Крън* е мотивирано от първобългарското племенно име *кърън* : *карън*. *Двойноименността* на кастелонимите е често явление, когато гарнизонът има *двойно име* от първобългарски, изобщо български или тюркски тип, т. е. *едното име указва племето, другото – коляното или рода на племето*. В случая *Потука* лесно се разчита по български етноним *потук(а)* – "род пот", по *тотем пота* "млада камила" и ук "род". Род *пота* днес е запазен при туркмените, ботакан при казахите, *ботаиш* : *ботас* при балкарците и пр. За образувания с -ук "род, племе" вж. тюркските етноними *бозук*, *годук* и под. По силата на това етнонимно четене, което е с *голяма степен на достоверност*, случайна е ононимията и паронимията между кастелонима *Потука* и на колибаците *Потук* : *Потука*, които са мотивирани от *поток*.

Така в ономастичната просопография на *Свети Михаил Воин от Потука*, наречен в агионимията и *Михаил Български* (за съжаление този светец не е отбелязан в Енциклопедия България). За мощите му има кратки бележки при П. Р. Славейков, Събр. съч. IV, 1979, 186, според която сам авторът е виждал части от тях през 1843 в митрополитската църква на Търново.